

Steeds grotere verschillen tussen grote en kleine boerderij

Agroreuzen en agrokneuzen

De honderd grootste boeren in ons land hebben evenveel landbouwactiviteiten als de 24 duizend kleinste. Deze kleinste boerenbedrijven komen eigenlijk niet meer in aanmerking voor het predikaat boer. Het zijn land- en tuinbouwbedrijven die te klein zijn om van te kunnen bestaan. Het zijn hobbyboeren met bijvoorbeeld enkele koeien of een paar hectare grond.

De grote boerderijen worden steeds groter. Vooral in de glastuinbouw en in de intensieve veehouderij neemt het aantal grote bedrijven explosief toe. Inmiddels zijn glastuinbouwbedrijven met meer dan 7 hectare glas en varkensbedrijven met meer dan zesduizend varkens geen uitzondering meer. Ook zijn er inmiddels tientallen melkveehouders met meer dan tweehonderd melkkoeien en een vergelijkbaar aantal akkerbouwers die meer dan 300 ha. bewerken.

Supertuinders

De allergrootste land- en tuinbouwbedrijven zijn grofweg nog een factor drie groter. Een dergelijke bedrijfsgrootte is echter wel uitzonderlijk. Hun aantal is op de vingers van twee handen te tellen. Het zijn voornamelijk tuinbouwbedrijven die er in bedrijfsomvang uitspringen. Van de honderd grootste land- en tuinbouwbedrijven opereren er maar liefst 83 in de tuinbouw.

Het gaat hier om 27 bedrijven met bloemen onder glas, 27 bloembollenbedrijven, 21 glasgroentebedrijven en 8 paddestoelbedrijven. Onder de overige agroreuzen zijn tal van andere agrarische bedrijfstakken te bespeuren, zoals legkippenbedrijven, varkensbedrijven en graslandbedrijven.

Opvallend is dat er tussen de honderd grootste boeren maar slechts één melkveehouderijbedrijf is te vinden, terwijl het aantal boerenbedrijven in deze sector wel het grootst is. De uitbreidingsmogelijkheden in deze sector zijn door de invoering van de melkquotering in 1984 enorm beperkt. Vooral hierdoor is het vrijwel onmogelijk geworden om als melkveehouder in de tophonderd van de grootste landbouwbedrijven in Nederland terecht te komen.

Van de honderd grootste agrarische bedrijven zitten er zes in Naaldwijk. Het gaat hier om tuinbouwbedrijven die in hun kapitale kassen bloemen telen. In Uithoorn en in de Noordoostpolder bevinden zich vijf supertuinders. In de Noordoostpolder

gaat het hier uitsluitend om bedrijven die bestaan van de bloembollenteelt. In Uithoorn gaat het vooral om tuinbouwbedrijven met bloemen onder glas.

Tweedeling

Uit de *Landbouwtelling 2000* blijkt opnieuw dat de verschillen tussen grote en kleine boerenbedrijven groter worden. Er bestaat een tweedeling in de landbouw. In grote lijnen hebben de kleine boerenbedrijven het bijzonder moeilijk om te kunnen voortbestaan, de grote bedrijven nemen een steeds groter deel van de totale landbouwproductie voor hun rekening.

Ongeveer een kwart van de boerenbedrijven in Nederland kan worden beschouwd als hobbyboer. Het gaat hier om de kleinste 24 duizend boerenbedrijven met een gemiddelde bedrijfsomvang van 8 nge. Het zijn bedrijven met zes melkkoeien of drie hectare zaaivelden. Ook bedrijven zonder vee en met ongeveer negen hectare grasland hebben een economische bedrijfsomvang van 8 nge. Met een dergelijke bedrijfsgrootte is er absoluut geen substantieel landbouwinkomen te realiseren.

Aanvullend inkomen

De 22 duizend zogeheten kleine agrariërs met een gemiddelde economische omvang van ca. 33 nge zijn evenmin in staat om op basis van hun landbouwactiviteiten een volledig inkomen te verdienen. In deze categorie is een nevenberoep of een aanvullend inkomen vaak pure noodzaak. Beide categorieën boerenbedrijven, hobbyboeren en kleine agrarische bedrijven, vormen bijna de helft van het aantal boerenbedrijven en zorgen voor slechts een tiende deel van de totale landbouwproductie.

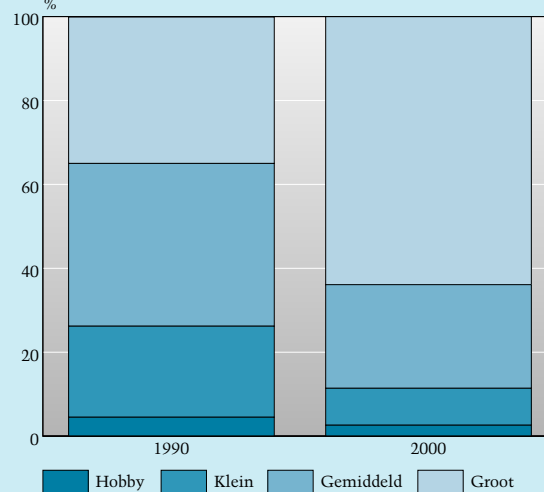
De grotere bedrijven doen het niet per definitie beter. In bepaalde jaren en in enkele takken van bedrijf is het ook voor de grote boeren moeilijk het hoofd boven water te houden. Zo zijn er in de varkenshouderij en fruitteelt de laatste jaren relatief veel grote bedrijven gestopt. Toch is de Nederlandse landbouw-economie erg afhankelijk van de grotere landbouwbedrijven. Bijna de helft van de grootste boerenbedrijven zorgt voor het leeuwendeel van de landbouwproductie en is hiermee ook voor een groot deel verantwoordelijk voor de exportpositie op de nationale handelsbalans. Zonder de export van landbouwproducten is Nederland een netto importerend land. Vooral de export van tuinbouw- en zuivelproducten draagt in toenemende mate bij aan het positieve handelsoverschot op de Nederlandse handelsbalans.

Megaomvang

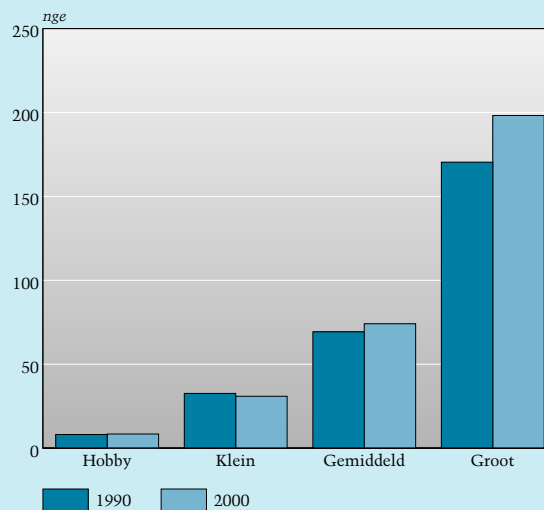
De verschillen tussen de grote boerenbedrijven zijn nog aanzienlijk. De honderd allergrootste boeren produceren net zoveel als de 24 duizend kleinste boeren. Dit betekent dat grofweg vierduizend boerenbedrijven van een dergelijke megaomvang in staat zijn om de totale nationale landbouwproductie op peil te houden. De grote boerenbedrijven bestaan uit 26 duizend gemiddeld-grote

Land- en tuinbouwbedrijven naar type bedrijf

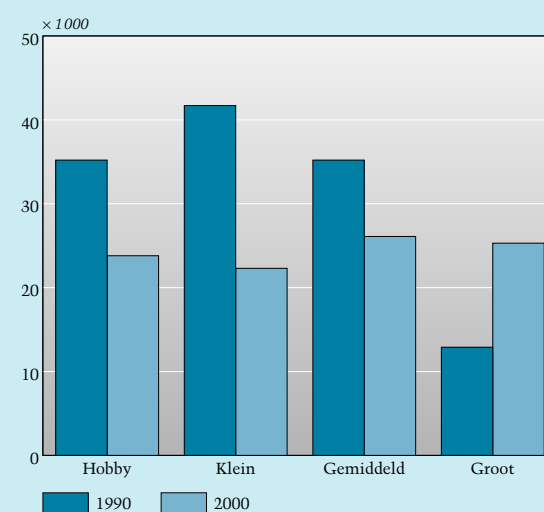
naar aandeel in landbouwproductie

naar economische omvang

aantal bedrijven

bedrijven van een gemiddelde omvang en 25 duizend grote bedrijven. De gemiddeld-grote bedrijven hebben een bedrijfsomvang van 75 nge en produceren een kwart van de totale landbouwproductie. De 25 duizend grote boerenbedrijven zijn gemiddeld 200 nge en produceren bijna tweederde van de gehele landbouwproductie. Een doorsnee bedrijf in deze groep heeft meer dan 120 melkkoeien, 70 ha. zaaiuien of ruim 200 ha. gras zonder vee. Een tuinbouwbedrijf in deze categorie beschikt tenminste over een kas met meer dan één ha. rozen of 1,7 ha. chrysanten.

Bedrijfsbeëindiging

Het toekomstperspectief voor de kleine boerenbedrijven lijkt weinig rooskleurig. Ongeveer driekwart van de boerenbedrijven die stoppen nemen afscheid van een klein bedrijf. Dit heeft meestal te maken met het feit dat er geen bedrijfsopvolger klaar staat of het bedrijf domweg te klein is om van te leven. Ook deze oorzaken van bedrijfsbeëindiging hebben vaak met elkaar te maken. Op grote en moderne bedrijven is er namelijk meer animo voor bedrijfsovername dan op kleine bedrijven. Vaak ziet een boer of tuinder al ver van te voren aankomen in hoeverre er belangstelling is voor bedrijfsovername. De bedrijfsstrategie wordt hierop aangepast en dit betekent voor de bedrijven die verder willen: uitbreiden en investeren. De boeren die dit perspectief missen, kiezen meestal voor het langzaam afbouwen van de landbouwactiviteiten en investeren weinig.

Stoppers en blijvers

Economisch hoeft het niet rampzalig te zijn als veel boerenbedrijven stoppen. In 2000 stopten iedere dag elf boeren, maar de nationale landbouwproductie bleef op peil. Dit betekent dat de wegvallende landbouwproductie van de stoppers vrijwel volledig wordt opgevangen door de productieverhoging van de blijvers. In die zin hoeft het verdwijnen van duizenden of zelfs tienduizenden boerenbedrijven geen grote economische gevolgen te hebben. Toch lijkt dit scenario niet de meest logische. De landbouwontwikkelingen spelen niet alleen een rol in de economie. Landbouw is een branche die nauw verweven is met gezondheid,

voedselveiligheid, natuur, recreatie, cultuurhistorische landschappen en milieu. Daarom is er niet alleen ruimte voor megaboeren op het boerenland. Vooral kleinere boerenbedrijven kunnen een belangrijke rol gaan spelen als het gaat om het behoud van gebieden met een hoge natuurwaarde of een belangrijke cultuurhistorische waarde. Als boerenbedrijven bijkomende taken krijgen en inkomen kunnen halen uit landschapsbeheer en natuurontwikkeling kan het platteland meer en meer uitgroeien tot het publieke domein.

Meer burgers

Deze trend is jaren geleden al ingezet en ook een organisatie als Staatsbosbeheer is zich steeds meer bewust van het feit dat burgers maar al te graag willen wandelen in gebieden die jarenlang op slot zaten. Het platteland is *fun*. Inmiddels wonen er al veel meer burgers dan boeren op het platteland. Hierdoor is het platteland al lang niet meer voorbehouden aan de 97 duizend boerenbedrijven die Nederland nog telt. Het aantal woonadressen buiten het bestaand bebouwd gebied is in de periode 1990–1999 toegenomen van 390 duizend tot 590 duizend. Ruim 100 duizend woningen zijn verspreid terechtgekomen in het buitengebied. Verreweg de meeste woonadressen in het buitengebied zijn geen plaatsen meer waar boeren of tuinders wonen. ◀

Cor Pierik

Nederlandse grootte-eenheid

Statistici en onderzoekers willen graag en snel vergelijken: appels met peren, koeien met peren of appels met kippen. Daarom werd door deze cijferaaars een kengetal, de nge, ontwikkeld die ook deze vergelijking mogelijk maakt. De nge is de Nederlandse grootte-eenheid en is een maat voor de economische waarde van de agrarische activiteiten. De nge wordt afgeleid van de netto toegevoegde waarde.